

ספק טומאה צפה, כלומר: ספק נגע בטומאה צפה, בין שהיתה צפה במים שבכלים, ובין שהיתה צפה במים שבקרקע, הרי היא **טהורה**.⁽¹¹⁾

רבי שמעון אומר: אם היתה צפה במים שבכלים הרי היא **טמאה** שספק טומאה ברשות היחיד טמא, ורק כשהיתה צפה במים שבקרקע הרי היא **טהורה**.

א-טו ומבאר הגמרא: **מאי טעמא דתנא קמא** הסובר שספק טומאה צפה הרי היא טהורה בכל מקום?

אמר רבי יצחק בר אבדומי:

משום דמחד גיסא **כתיב**: "בכל השרץ השרץ"⁽¹⁾ ומשמע: **בכל מקום שהוא שורץ**, כלומר: בכל מקום שהוא ראוי לשרוץ ואפילו על המים.⁽²⁾

ומאידך **כתיב**: "על הארץ", דמשמע דוקא על הארץ מטמא.

הא כיצד יתיישבו מקראות הללו?
ודאי מוגעו, אם ודאי נגע בשרץ הרי הוא **טמא** בכל מקום, ואפילו על המים, וזה הוא שאמר הכתוב: "בכל השרץ השרץ".

ספק מוגעו, אם ספק נגע הרי הוא **טהור** כשהיה השרץ על פני המים, וזה הוא שאמר הכתוב "על הארץ".

ומוסיפה הגמרא ומבאר: **ורבי שמעון** — המחלק בין טומאה צפה בכלים לבין טומאה צפה על הארץ — **מאי טעמא?**

אמר עולא:

מחד גיסא **כתיב** "וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ וגו'". אלה הטמאים לכם בכל השרץ כל הנוגע מהם וגו'. וכל אשר יפול עליו מהם וגו'. וכל כלי חרש וגו'. **אך מעיין** ובור מקוה מים יהיה טהור, ונוגע בנבלתם יטמא".

על פני המים.

1. במסורת הש"ס ציין לויקרא יא, ולא נמצא שם פסוק "בכל השרץ השרץ" לענין טומאה, אלא "וזה לכם הטמא בשרץ השרץ על הארץ".

2. א. נתבאר על פי הרא"ש.

ב. כתב ב"תוספות יום טוב" טהרות ד ח בפירוש אחד שכל אלו המקראות אסמכתאות הן שהרי במשנה בטהרות ד ז שנינו: אלו ספיקות שטיהרו **חכמים**, ובין הספיקות טומאה צפה, וכתב, דטעמא הוא דמדאורייתא אין טמא אלא הודאי, [היינו כשיטת הרמב"ם שכל הספיקות אינם אלא מדבריהם], וכתב "ועוד יש לומר, דהואיל ולא נתפרשו בכתוב בפירוש שפיר שייך

המים", ובמשנה ח: "ספק טומאה צפה על פני המים - שטיהרו חכמים, היינו - בין בכלים בין בקרקע, רבי שמעון אומר: בכלים טמא ובקרקע טהור", וצריך תלמוד למה הובאה כאן ברייתא ולא משנה זו.

11. נסתפקו התוספות בטומאה צפה באויר אם היא טהורה כל שאין הטומאה על הארץ, או דוקא על פני המים; וב"ק"ן אורה" תמה על דבריהם, כי מהברייתא שמובאת בגמרא מבואר, שאף אם היא זרוקה באויר אינה מטמאה, וציין לדברי ה"תוספות יום טוב" [טהרות ד ח, ראה שם].

ולפי זה נמצא, שחכמים ורבי שמעון נחלקו בשנים, שהרי לרבי שמעון ודאי משמע שדוקא

ודרשו חכמים: הנוגע בשרץ שעל פני מעין ובור ומקוה מים הרי הוא טהור.

טומאה צפה במים שבקרקע, דומיא דמעין ובור — טהור.

ומאידך כתיב באותו פסוק "ונוגע בנבלתם יטמא", דמשמע הנוגע בנבלתם בכל מקום יהיה טמא.⁽³⁾

תנו רבנן:

כל השרצים הניטלין, שהיה חבירו מטלטל שרץ על פני המים, ספק נגע בו ספק לא נגע⁽⁴⁾ —

הא כיצד יתיישבו מקראות הללו?

טומאה צפה במים שבכלים — שאינו דומה למעין ובור שהם מים על גבי קרקע — טמא.

או הנגררין⁽⁵⁾ על ידי אדם במים.

ספיקן טמא ואינם חשובים כטומאה צפה מפני שהן כמונחין, כיון שיד אדם תופס בהם.

וזה הוא שאמר הכתוב: "ונוגע בנבלתם יטמא".

למיתני "שטיהרו חכמים", ותסייעה להרמב"ם בשיטתו בלשון ד"מדברי סופרים" שהעתיקתו לשונו במשנה ג פרק ז דאהלות.

שכתבו התוספות בד"ה והמאהיל "כך לי טהרה צפה וטומאה קבוע, כמו טומאה וצפה וטהרה קבוע"; ולפי זה יהיה חידוש, שאף על פי שאין אנו מטהרים משום "טומאה צפה" אלא משום "טהרה צפה", מכל מקום אם השרץ מיטלטל בידי אדם, אין ספיקו טהור.

ואולם ב"קרבן אורה" תמה על דבריו, וכתב שהם דרשות גמורות; וראה שם שנתקשה: למה אמרו בכל מקום שמקור דין "ספק טומאה ברשות היחיד טמא" הוא מסוטה, ולא למדוהו מכאן, שהרי כשהשרץ הוא בארץ ספיקו טמא; ויש לעיין בדבריו, שהרי יש לומר [אם לא שלמדנו מסוטה] שכשהטומאה בארץ אנו דנין את הנוגע בו כספק טמא כשאר ספיקות, ואילו כשהטומאה צפה הרי הוא ודאי טהור.

ואולם אין נראה לפרש כן את כוונתם, שאם כן למה המתינו לבאר יסוד זה רק לענין "והמאהיל על פני הטומאה"; גם נראה שאדם העומד במים אין זו "טהרה צפה", אלא אם כן מהלך הוא במים ואינו קבוע, וכנראה מלשון התוספות ד"ה והמאהיל; ומכל זה נראה, שלאו דוקא כתבו התוספות "עומד במים", ולא נקטו כן אלא משום "אורחא דמילתא".

3. נתבאר על פי הרא"ש; ובתוספות כתבו באופן אחר, וב"תוספות יום טוב" טהרות ד ה הגיה בדבריהם.

5. ב"ארזי הלבנון" כתב לבאר את החילוק בין "ניטלין" לנגררין, ש"הניטלין" הם ביד האדם עצמו, ואילו "הנגררין" הן על ידי חוט האחוז ביד האדם.

4. לשון התוספות הוא: "אדם עומד במים וחבירו היה (משלשל) [מטלטל, ראה "ארזי הלבנון"] שרץ, ספק נגע בו אדם העומד במים".

ויש לפרש עוד את כוונתם, ש"הניטלין" היינו שתנועת השרץ הוא על ידי יד אדם העומד במקומו ומטלטלו בידו, ו"הנגררין" היינו שהשרץ נגרר אחרי האדם המהלך.

ולכאורה נראה ממה שכתבו שהיה האדם עומד במים, שהשרץ לא היה במים, וחשוב טומאה צפה משום שהטהרה עומדת במים, וכמו

ואילו הנזרקין ספיקן טהור. (6)

חוץ מן כזית המת. (7)

וחוץ מהמאהיל על פני טומאה.

כגון אדם ההולך במים, ונמצא כזית מת קבוע במים, ספק עבר הטהור עליו והאהיל על המת הוא טמא כיון שהוא טומאת אוהל, ולא נתחדש דין טומאה צפה אלא בטומאת מגע, היות והכתובים הרי בשרץ נאמרו, ולומדים אנו מהם לשאר הטומאות כעין טומאת שרץ שהיא מטמאת במגע ולא באוהל. (8)

וכל דבר שמטמא מלמעלה כלמטה [המונח על הזב והזבה הרי הוא טמא כמו משכבו שמתחתיו] —

ומפרשת הגמרא: לאיתויי [להביא] זב וזבה, שהן מטמאים בהיסט או במדרס, שלא נאמר בהם דין "טומאה צפה", שהיא לא נאמרה

אלא במגע בלבד כמו שרץ שאינו מטמא אלא במגע.

בעי רמי בר חמא:

מת או שרץ (9) המונח בכלי, והיה הכלי צף על פני המים, מהו, האם חשוב המת או השרץ כטומאה צפה?

האם בתר כלי אזלינן, כלומר: האם מיחסים את השרץ לכלי, והרי הוא קבוע בתוכו.

או שמא בתר מיא [מים] אזלינן, כלומר: מיחסים את המת והכלי כאחד למים, והרי הם צפים.

מוסיפה הגמרא ומסתפקת:

אם תמצוי לומר: בתר כלי אזלינן, ואין המת בכלי חשוב כטומאה צפה —

עדיין יש להסתפק במת על גבי שרץ, (10)

מה שציירו התוספות שכזית המת היתה קבועה במים, אכן צריך לחידוש זה, ואולם לא ביארו מי הכריחם לפרש כן, ולא כפשוטו שהיתה הטומאה צפה במים, וספק אם האהיל על גביה.

9. רא"ש; וראה בדברי רבינו עקיבא איגר שהוכיח מכאן כשיטת התוספות, שאף במת נאמרה דין טומאה צפה; וראה בהגהות הגר"א שהגיה כאן "שרץ" במקום "מת", ומשום שהוא סובר כדעת החולקים על התוספות.

10. הגר"א הגיה: שרץ על גבי מת, משום שדעתו כדעת הסוברים שלא נאמרה "טומאה צפה" אלא בשרץ ולא במת, אבל התוספות גרסו כגירסתנו, משום שהם סוברים שאף במת נאמר דין "טומאה צפה".

6. התוספות סתמו ולא פירשו מה הן ה"הנזרקין"; והרא"ש כתב: "אם זרקן באויר אצל טהרות, אף על פי שבא מכח האדם חשוב טומאה צפה"; ומכאן הוכיחו ב"קרן אורה" וב"ברכת ראש", שלא דוקא טומאה צפה על פני המים, אלא הוא הדין באויר, שלא כהתוספות שנסתפקו בזה לעיל סג ב ד"ה צפה.

7. התוספות סתמו ולא פירשו את הכוונה בזה; והרא"ש כתב: חוץ מכזית מן המת שזרקו, ספק האהיל על הטהרות, טמאים, דטהרת טומאה צפה מקראי דכתיבי בשרץ גמרינן, הלכך לא מטהרינן אלא בטומאת מגע דשייכי בשרץ.

8. כתבו התוספות: "דכך לי טהרה צפה וטומאה קבועה, כמו טומאה הצפה וטהרה קבועה"; ולפי

כן **טומאה סמיכתא היא** [טומאה אחת עבה היא], וכולה צפה על פני המים.

או **דילמא** סוף סוף שני מיני טומאות הן, כי **האי** נבלת בהמה מטמא בכזית, **והאי** נבלת שרץ מטמא בכעדשה.

ואם תמצי לומר כיון ששני מיני טומאות הן ודאי אין זה טומאה צפה —

עדיין יש להסתפק בשרץ על גבי שרץ — ונגע בשרץ העליון — מהו?

האם נאמר: **הני** שני שרצים ודאי חד **שיעורא** נינהו [הרי שיעור אחד להם לטמאות], וכטומאה עבה אחת הם.

או **דילמא**: כיון דסוף סוף מפסקי מהדדי [חלוקים הם זה מזה], אם כן לא חשוב השרץ העליון כטומאה צפה.

ואם תמצי לומר: שרץ על גבי שרץ כיון דמפסקי מהדדי כמאן דמנחא בכלי דמי. (11)

עדיין יש להסתפק: שרץ שעל גבי נבלה שנימוחה והנבילה על גבי מים מהו?

האם נאמר: כיון דנימוחה הנבילה הויא ליה משקה, ולא הויא הפסקה בין שרץ למים. (12)

ושרץ על גבי מים, מהו דינו של המת האם הוא חשוב כטומאה צפה —

האם נאמר: כיון דהאי [שרץ] מטמא את הנוגע בו **טומאת ערב**, והאי [מת] מטמא את הנוגע בו **טומאת שבעה**, הרי זה כמאן דמחתא טומאה של המת בכלי דמיא.

כלומר: היות ושני מיני טומאות הן, אי אפשר להחשיבם כדבר אחד, והרי המת על גבי השרץ כדין מת על גבי כלי שאינו נחשב טומאה צפה.

או **דילמא** אף על גב ששני מיני טומאות הן, **טומאה סמיכתא היא** [טומאה עבה אחת], והרי הטומאה כולה צפה.

ואם תמצי לומר — שמת על גבי שרץ — כיון ששני מיני טומאות הן — כמאן דמחתא טומאה בכלי דמיא, וטמא ודאי [כלומר: אין מקום להסתפק בשני מיני טומאות, וודאי שאין זו טומאה צפה].

עדיין יש להסתפק: שרץ על גבי נבלה של בהמה, ונבלה צפה על פני המים, מהו דינו של השרץ?

האם נאמר: כיון דתרווייהו טומאת ערב אינון [הן נבלת שרץ והן נבלת בהמה מטמאים טומאת ערב את הנוגע בהם], אם

11. "המפרש" נראה, שהנידון הוא, היות והשרץ צף על פני הנבילה, הוה כטומאה צפה על פני המים אם תמצי לומר שנבילה משקה היא. ויש לפרש טעמו של הרא"ש שמיאן בפירושו זה מכמה טעמים:

האחד: אם כן אין להזכיר כלל "אם תמצי לומר שרץ על גבי שרץ כיון דמפסקי מהדדי כמאן דמנחא בכלי דמיא, שאינו ענין לכאן כלל.

11. לשון הגמרא צריך ביאור: כי אפילו אם תמצי לומר ששרץ על גבי שרץ חשוב השרץ העליון כטומאה צפה, הרי מזה עוד לא נדע שרץ על גבי נבילה, כי הרי אין שיעוריהן שוין, ואם כן הספק הבא של הגמרא יתכן, אף אם שרץ על גבי שרץ חשוב טומאה צפה.

12. נתבאר על פי הרא"ש; אבל מדברי

האם מים מעורבין באפר חשובין כמשקה ואינן מפסיקין בין השרץ למים, או כיון שהתערובת היא סמיכה, לא הוי כמשקה. (15) ומסקינן: לא ידעינן תשובות לשאלות אלו, תיקו!

- א. שנינו במשנה: ירד וכו' ליטהר מטומאת ב-טו מת טמא, שחזקת טמא טמא וחזקת טהור טהור; והיינו שלא הותרה טומאת התהום לנזיר, אלא כשנטמא בטומאת התהום כשלא היה טמא בטומאת מת, אבל אם היה טמא לא הותרה לו טומאת התהום.
- ב. דין זה האמור במשנתנו אינו בדוקא בנזיר, והוא הדין ב"עושה פסח" לא הותרה לו טומאת התהום כשהוא בחזקת טמא.
- ג. השמועה שלפנינו מתבארת על פי גירסת הרא"ש ופירושו, והתוספות קיצרו בדבריהם בפירוש שמועה זו. (1)

או דילמא: האי — נבילה שנימוחה — ארכלא הוא [אוכל הוא] (13) ולא משקה, ואף שנימוחה.

ואם תמצוי לומר הנבילה שנימוחה ארכלא הוא ולא משקה.

עדיין יש להסתפק בשרץ על גבי שכבת זרע, ושכבת זרע על פני המים מהו, האם חשובה שכבת הזרע כמשקה ואינה מפסקת בין השרץ למים, והרי השרץ שעל גבה כטומאה צפה, או לא.

ואם תמצוי לומר: שכבת זרע כיון דמתעקיר מגופיה [כיון שנעקרת היא מגופו] של האדם, (14) לכן לא חשיב משקה.

עדיין יש להסתפק: שרץ על גבי מי חטאת [שהם מים ואפר מעורבין זה בזה] ומי חטאת צפין על פני המים, מהו?

מפרשים כהרא"ש, וראה מה שפירש המאירי.

13. כיון שהוא בא מאוכל, רא"ש.

14. פירש "המפרש": כיון שנתעקרה מבשרו של אדם ממש, ולא דמי לשאר משקה שבתוכו כגון מי רגלים שמכונסין לתוכו וכו', וכן פירש המאירי "הואיל ושכבת זרע אינו כנוס במקום אחד כמי רגלים, אלא נעקר ממותר הלחות מאברים ידועים", וראה שם.

15. ביארו התוספות, שספק הגמרא אינו דוקא במי חטאת, אלא הוא הדין בכל מים שמעורב בהם אפר, אלא שלכן נקטה הגמרא "מי חטאת": "דאף על גב דאיכא למימר, כיון דהאי טומאה והאי טומאה [מי חטאת מטמאין], הויא ליה כי טומאה סמיכתא"; וראה פירוש הרא"ש.

1. בסוף הסוגיא בהערות, תתבאר שיטה אחרת בהבנת הסוגיא, על פי דברי רבינו עקיבא איגור

השני: הניחא אם "טומאה צפה" היינו דוקא צפה במים, הרי ניחא היטב ספק הגמרא, אבל אם תמצוי לומר שאפילו טומאה הצפה באויר הרי היא "טומאה צפה" [וכמבואר ברא"ש גבי נזרקין], אם כן ממה נפשך, אם השרץ "קבוע" על הנבילה מה יועילנו מה שנחשבנה כמים, ואם אין השרץ קבוע על הנבילה אלא צף על הנבילה [וכמבואר ב"מפרש"], אם כן מה איכפת לך דכארכלא דמי, וכי משום שהוא צף על הנבילה אינו חשוב כצף באויר?!

השלישי: כי לפי שיטת המפרש הספק הוא לכאורה אפילו אם אין הנבילה צפה על פני המים, כיון דהשרץ צף בנבילה, ופשטות הגמרא בסוף הסוגיא שהזכירה גבי מי חטאת שמי החטאת צפין על פני המים, משמע שהנידון הוא דוקא בצפה הנבילה על פני המים.

ומדברי התוספות שמוכח מדבריהם שהנידון הוא כשהנבילה על המים, משמע לכאורה שהם